

Zondag 12 oktober 2014 bij Genesis 16

God ziet Hagar

Wij mensen kijken nogal veel. Hoe kijkt u naar mensen? Wanneer u iemand voor het eerst ontmoet? Uit onderzoek is gebleken dat de meeste sollicitaties al besloten worden in de eerste minuten, na de eerste indruk. Wij leven in een beeldcultuur. Er is grote waardering voor uiterlijk. Kijken is belangrijk.

Maar tegelijkertijd is kijken ook verraderlijk. Je kunt je vergissen, op het verkeerde been gezet worden door iemands uiterlijk, vriendelijke lach of charmant voorkomen. Later kan blijken dat die persoon helemaal niet zo geschikt of aardig was. Bestaat zoets als liefde op het eerste gezicht? Wanneer je iemand beter leert kennen, kan het soms tegenvallen.

Tot nu toe heb ik over het woord 'kijken' gesproken. Naast kijken is er nog een woord: zien. Kijken doe je met je ogen. Zien doe je met je hart. Bij nader inzien kan iemand heel anders blijken te zijn. Wanneer je iemand beter leert kennen kunnen soms onvermoede, mooie eigenschappen naar boven komen. Kijken met de ogen en zien met je hart: daarover gaat het vandaag, denk ik, in dit verhaal.

Op het eerste gezicht lijkt dit toch een oneerlijk verhaal en een onbegrijpelijk verhaal.

Natuurlijk kennen we allemaal Sarai, één van de aartsmoeders van Israël, samen met Rebekka en Rachel. Met nog veel meer vrouwen vormen zij een lijn van vrouwen waarin God zijn

belofte steeds opnieuw waarmaakt. Sarai wordt altijd in één adem genoemd met Abram. De aartsvader, waarmee de geschiedenis van Israël begon. Maar Hagar, kennen we haar geschiedenis? Dit is het eerste, meest onbekende verhaal over Hagar. Later vlucht zij nog een keer, samen met haar zoon Ismaël.

Het is een verhaal dat vragen oproept. Een aantal vragen leg ik hier in uw midden neer.

Allereerst Abram: het valt op dat Abram in dit verhaal schone handen houdt. Hij gaat in op de suggestie van Sarai om Hagar als draagmoeder te nemen. Hij grijpt niet in wanneer Sarai de zwangere Hagar wegstuurt.

Dan Hagar: het valt op dat Hagar zich misdraagt als slavin. Hoe wreed is zij ten opzichte van haar meesteres. Zij kan immers wel kinderen krijgen en Sarai niet.

Dan is er Sarai; haar reactie is opvallend – zij is jaloers. Zij stuurt de zwangere Hagar zomaar de woestijn in. De woestijn, die geldt als plaats van verderf en dood, van uitzichtloosheid en verlatenheid. Er is dorst, droogte en uitputting.

En dan hebben we vast ook vragen bij de hardheid van God. Hij ziet Hagar bij de bron. En Hij zegt haar dat zij zich moet laten vernederen voor de ogen van haar meesteres. En zowel Sarai als Abram worden niet berispt voor hun wreedheid, dat zij de zwangere dienaar zomaar wegstuurden.

De orde is weer hersteld. Is dat de boodschap van dit verhaal? Maar op de één of andere manier is dit niet waar. Er is toch iets veranderd. Om daar dichterbij te komen moeten we letten op één woordje. Het woord ‘zien’

Zien en gezien worden. En dan merken we dat er verschil is tussen ons menselijk zien en het goddelijk zien. De Heer heeft naar Hagar omgezien. Hagar zegt: U bent een God van het zien. Want, zei ze, heb ik hier niet Hem gezien die naar mij heeft omgezien?

Laten we het verhaal nu nog eens lezen met het woord 'zien' in het achterhoofd. Sarai ziet het niet meer zitten. De belofte aan Abram voor een groot nageslacht is onmogelijk geworden. Abram begint blijkbaar net als Sarai te twijfelen. Hoe kan ik nu nog een zoon van Sarai krijgen? Zij is immers niet meer ongesteld.

Wanneer Sarai met het voorstel komt, lijkt het een goede mogelijkheid. Draagmoederschap kwam in die tijd ook al voor en was geen uitzondering. Er was een Babylonische wet waarin dit soort zaken geregeld worden. "Ga toch tot mijn slavine", zegt Sarai. Hagar, de Egyptische, is al snel zwanger en Sarai ziet het.

Hagar slaat haar ogen niet meer neer wanneer haar meesteres tegen haar spreekt. De rollen lijken omgekeerd. Hagar is nu de meerdere van haar meesteres. Zij draagt immers het kind van Abram. Sarai kan het niet langer aanzien, ze voelt zich gekrenkt en gaat naar Abram.

Abram wil zich er niet mee bemoeien. "Jij hebt haar aan mij gegeven, nu moet je ook maar doen wat goed is in je ogen." In de ogen van Sarai is het terecht om Hagar te vernederen. De slavine weet immers haar plaats niet meer. En Sarai stuurt haar slavine de woestijn in. Een Israëlitische aartsvader en aartsmoeder sturen een Egyptische de woestijn in.

De Egyptische is op de vlucht, ten dode opgeschreven en loopt in de richting van haar moederland Egypte. Deze woestijnervaring doet denken aan een andere. Deze geschiedenis

zal zich in later eeuwen herhalen, maar dan in omgekeerde richting.

Het volk Israël is dan op de vlucht voor de Egyptenaren, op weg in de woestijn, land van verlatenheid en dood, honger en dorst, op weg naar het beloofde land Kanaän. In de woestijn is Hagar, in de verlatenheid en het niemandsland, weerloos en rechteloos is zij hier.

Zo staat deze woestijnervaring voor momenten in een mensenleven, dat je aan de grond zit, geen uitzicht meer ziet, er geen gat meer in ziet en je ten einde raad bent. Dat kan allerlei oorzaken hebben: geen werk meer, je geliefde is overleden, een ernstige ziekte is je lijf binnen geslopen. Wat kan een mens al niet aan woestijnervaringen meemaken in zijn/haar leven.

Op zo'n dieptepunt zit Hagar, wiens naam betekent 'vreemdelinge'. En dan is daar ineens die engel, boodschapper van God, die haar vraagt: "Hagar, slavin van Sarai, waar kom je vandaan en waar ga je heen?" Wat heb je op zo'n moment aan die vragen. Toch zijn het vragen waar het om gaat, vragen die ertoe doen. 'Waar kom je vandaan en waar ga je naartoe?' De enige wezenlijke vragen in dit leven. Wat is je achtergrond? Bij wie hoor je?

Je komt ergens vandaan, daar heb je mee te leven. Dat is de realiteit. Ook Hagar ontkomt daar niet aan. Zij hoort bij haar meesteres. En de engel weet dat. 'Hagar, slavin van Sarai' noemt hij haar immers.

"Keer terug naar je meesteres." Maar dan het volgende zinnetje: "en verneder je onder haar hand." Je vernederen is in onze cultuur iets vreselijks. Geeft de engel van de Heer hier opdracht aan Hagar om zich willens en wetens te laten vernederen? Maar welke mogelijkheid had zij anders? In de woestijn was zij ten dode opgeschreven immers. Dit is haar enige kans om te overleven.

Maar dit is niet het enige wat de boodschapper haar te zeggen heeft. Hij doet haar een belofte, net als hij Abram een belofte deed. De engel doet een belofte van een groot nageslacht aan een vrouw, een vreemdelinge nog wel. De zoon die zij zal baren zal heten: Ismaël, dat betekent 'God hoort'.

En Hagar geeft de bron een naam: Lachoi Roi, dat betekent 'de Levende heeft naar mij omgezien'.

God ziet naar mensen om, God is een God van het zien. Geen oppervlakkig kijken, naar enkel de buitenkant, op het eerste gezicht. Nee, God ziet om naar mensen in hun ellende, in hun verdriet, in hun pijn en verlies. Zoals hij heeft omgezien naar Hagar, vreemdelinge in de woestijn. Die bron is een blijvend teken van Hagars ontmoeting met de levende Heer.

Tot slot: Hagar keert terug naar Abram en Sarai.

Is er iets veranderd in de houding van Hagar? We zullen er niet achter komen. Ik vermoed dat zij ondanks haar vernedering hoop heeft gekregen. Hoop op vrijheid. Hoop die God haar gaf in de vorm van een belofte. Als een wilde ezel zal je zoon zijn. Niet aan de leiband zoals een makke ezel, maar bevrijd. Hij zal leven als een vrij en ongebonden mens.

'U bent een God van het zien!' Naar wie ziet Hij om? Ook naar ons?

Dat ook wij er zijn mogen voor God, met heel ons hebben en houden en met alles wat we onderweg zijn kwijt geraakt. Dat brengt ons op de knieën.

Maar het zet ons ook overeind. Want Hagar staat op en keert terug. Als God je gezien heeft, wie kan dan nog op je neerzien? Ze neemt haar kruis op en veracht de schande.

Als God voor ons is, wie zal dan tegen ons zijn? Verdrukking of benauwdheid?

Wat zal het ze gedaan hebben toen Abram en Sarai hun slavin zagen terugkomen?

En zij verteld heeft Wie haar heeft ontmoet?

Ismaël – God hoort. Zo, zegt ze, moet het kind straks heten.

Wat heb je dan nog te zeggen?

Als God het roepen van de ellendige hoort en van die die geen helper heeft ...

En daar staan Abram en Sarai, met al hun geloof en vertrouwen op God. Daar staan ze nu.

Hun slavin komt hun vertellen dat God een God is die omziet naar mensen.

De Heer heeft haar gezien.

En met Hagar zullen wij erop vertrouwen dat God

ook ons ziet.

In brood en beker wil Hij ons tegemoet komen.

Dat God ons ziet en wij onze naaste zullen zien.

Moge het zo zijn.

ds. Hillegonda Ploeger

Gereformeerde Kerk Loosdrecht